

Ks. Karol WOJTYŁA

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA KATOLICKIEJ ETYKI SPOŁECZNEJ¹

Jednolity system normatywny oparty na Objawieniu wiąże katolicką etykę społeczną z teologią moralną w jedność. Posiadają one wspólny przedmiot formalny, gdyż etyka społeczna zajmuje się normatywnie tylko działalnością ludzką o znaczeniu społecznym, innymi słowy: etyczną stroną życia społecznego. Jest ona równocześnie rozbudowanym systemem wychowawczym, a jako taki, stara się o wychowanie sumień według tej obiektywnej zasady dobra, którą w odniesieniu do życia społecznego czerpie z rozumu i z Objawienia.

TEZA I: KATOLICKA ETYKA SPOŁECZNA JEST NAUKĄ TEOLOGICZNĄ O CHARAKTERZE NORMATYWNYM

OGÓLNE UWAGI O ETYCE

Etyka z samej swej istoty jest nauką filozoficzną. Ma ona za przedmiot dobro i zło zawarte w czynach człowieka jako aktach pochodzących od wolnej woli, a więc kierowanych rozumem. Tylko tego rodzaju akty mogą być podmiotem dobra i zła jako wartości moralnych, pośrednio zaś podmiotem ich może być tylko osoba jako byt wyposażony z natury w rozum i wolną wolę.

Wprawdzie poszczególne czyny dobre i złe spełniane przez osoby stanowią przedmiot doświadczenia, niemniej etyka nie jest nauką doświadczalną, opisywają w tym znaczeniu, jak na przykład nauki przyrodnicze. Chodzi w niej bowiem nie tylko o indukcję na temat cechy „dobre”, czyli wartości pozytywnej, oraz cechy „złe”, czyli wartości negatywnej poszczególnych świadomych i wolnych czynów człowieka – chodzi w niej o samą „ratio boni”, a więc o zasadę, na podstawie której przypisujemy cechę dobra czy zła poszczególnym czynom ludzkim.

Ażeby znajdować owo „ratio boni” musimy zdać sobie sprawę z pojęcia dobra jako takiego. Dobro jako takie jest zawsze związane z bytem – dlatego korzenie etyki jako nauki tkwią w ontologii.

¹ Prezentowany tekst stanowi obszerny fragment pierwszego rozdziału skryptu katolickiej etyki społecznej, na podstawie którego w latach 1953-1954 ks. dr Karol Wojtyła prowadził wykłady na Wydziale Teologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Cały skrypt zostanie wkrótce opublikowany w Wydawnictwie Towarzystwa Naukowego KUL jako szósty tom w serii „Człowiek i moralność”, w której publikowany jest dorobek filozoficzny Karola Wojtyły. Wszystkie przypisy pochodzą od redakcji „Ethosu”.

Bez tego widzenia całej rzeczywistości, jakiego dostarczy nam filozofia bytu, nie potrafimy też uzyskać zasadniczych pojęć na temat dobra oraz porządku dóbr. W takim razie zaś nie potrafimy ustalić obiektywnej zasady dobra, wedle której orzekamy wartość etyczną o poszczególnych czynach ludzkich, a pośrednio o poszczególnych osobach.

W oderwaniu od tego zupełnego widzenia rzeczywistości, jakiego dostarcza nam prawdziwa ontologia, niemożliwą jest rzeczą zbudować etykę. Zawsze bowiem narażeni będziemy na to, że jakieś czy to użyteczne tylko, czy też przyjemne dobro zajmie miejsce właściwego dobra etycznego, jak tego dowodzą różnorodne systemy hedonistyczne czy też utylitarystyczne.

Jest tedy etyka nauką z istoty swej filozoficzną, cała zaś metoda doświadczalno-indukcyjna spełnia w niej tylko rolę pomocniczą i nie jest istotną, wszystko jedno czy to będzie metoda psychologiczna, czy też socjologiczna. Fakty etyczne oczywiście istnieją, ale suma istoty tychże faktów nie da się ująć bez pojęcia dobra jako takiego, to bowiem, co człowiek realizuje w swych etycznych aktach, jest to właśnie dobro jako takie, dobro po prostu (łac. *bonum simpliciter*).

Fakt ten przesądza już o normatywnym charakterze etyki. Etyka jest nauką normatywną nie dlatego przede wszystkim, że uczy norm, ale że kwalifikuje czyny ludzkie według ich stosunku do tychże norm; że ma za przedmiot świadome i wolne czyny człowieka, które polegają na realizowaniu dobra wedle pewnej obiektywnej zasady dobra.

Realizowanie zaś dobra wedle pewnej obiektywnej zasady dobra nie oznacza nic innego, jak obecność normy w samej strukturze czynu ludzkiego. Każdy akt etyczny z natury swej jest aktem normatywnym – stosunek do normy należy do samej jego istoty.

Wobec tego zaś jest rzeczą zrozumiałą, iż etyka ma charakter nauki normatywnej, zupełnie podobnie jak logika, która bada działalność myśli ludzkiej ze względu na prawdę jej tworów, tak jak i etyka, która bada działalność woli ze względu na dobro przez nią realizowane.

PODSTAWY WYRÓŻNIENIA ETYKI SPOŁECZNEJ

Jest etyka nauką praktyczną, stanowi zasadniczy dział filozofii praktycznej, o tyle że bada działalność człowieka. Czynny ludzkie stanowią przedmiot materialny etyki, podczas gdy dobro – względnie zło – tych czynów stanowi jej przedmiot formalny, czyli istotowy.

Człowiek działa jako samodzielna osoba. Czynny osoby posiadają ów charakter świadomej wolności (łac. *voluntarium*), z racji której pociągają za sobą odpowiedzialność. Tylko osoba jest sprawcą dobra czy zła moralnego, tylko ona właściwie za nie odpowiada.

Kiedy mowa o etyce społecznej, to z uwagi na społeczne znaczenie czynów poszczególnych osób można sobie tutaj zadawać pytanie, czy ma sens podział

